

УДК 662.758.3 (477):658.15

О. Є. КРОЛЕНКО

Українська державна академія залізничного транспорту, Харків

ДІАГНОСТУВАННЯ СТРАТЕГІЧНИХ ФІНАНСОВИХ МОЖЛИВОСТЕЙ РОЗВИТКУ ГТС УКРАЇНИ: ПОНЯТТЯ ТА ПРИНЦИПИ

В статті досліджено теоретичні основи діагностування стратегічних фінансових можливостей розвитку газотранспортної системи (ГТС) України; запропоновано фазу процесу формування фінансової стратегії розвитку ГТС, зміст якої полягає в дослідженні та оцінюванні впливу факторів фінансового середовища функціонування ГТС (внутрішнього та зовнішнього) на потенціал розвитку системи, прогнозуванні їх впливу на стратегічну перспективу визначити як діагностування стратегічних фінансових можливостей розвитку ГТС України; виділено принципи, на основі яких повинно ґрунтуватися діагностування.

Ключові слова: *фінансова стратегія, газотранспортна система України, фінансові можливості розвитку, діагностування.*

Вступ. Газотранспортна система (ГТС) України є основним елементом енергетичної безпеки країни, однією з визначаючих складових національної економіки, яка забезпечує ліву частку надходжень до держбюджету, сприяє підвищенню рівня життя населення України, одним із важелів інтеграції до міжконтинентальної системи газопроводів. В структурі національної енергетики вона відіграє надзвичайно важливу роль, обумовлену особливостями енергетичного балансу країни, в якому на частку природного газу припадає близько 43%, а також тим, що практично 100% газу в Україні транспортується трубопроводами. Однак, в умовах ринкових відносин, формування фінансової стратегії розвитку ГТС України, фінансова стабільність газотранспортного комплексу, яка безпосередньо залежить від обсягів газу, обґрунтованості цін, потребує визначення тенденцій фінансового стану, рівня внутрішнього фінансового потенціалу си-

стеми, орієнтації у фінансових можливостях і перспективах, що обумовлює необхідність діагностування фінансових можливостей розвитку ГТС України.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню проблем стратегічного менеджменту, формуванню генеральних, функціональних стратегій підприємств, визначенню принципів оцінювання можливостей розвитку, стратегічного аналізу діяльності економічних систем присвячено багато праць вітчизняних та зарубіжних вчених серед яких: І. Г. Альтшулер, Г. В. Блакита, І. А. Бланк, А. Д. Бутко, Х. Виссема, Р. Грант, П. Дженстер, Д. Хасси, Д. Джонсон, К. Шоулз, Р. Уиттингтон, А. Т. Зуб, М. В. Локтионов, Л. А. Костирко, Л. М. Крепкий, О. Є. Кузьмін, О. Г. Мельник, Н. Я. Петришин, Б. М. Мізюк, В. П. Савчук, О. А. Сметанюк, Дж. Хангер, Т. Уилен, Р. А. Фатхутдінов.

Однак, сьогодні потребує визначення місця в процесі формування стратегії дослідження та оцінювання впливу факторів фінансового середовища функціонування ГТС (внутрішнього та зовнішнього) на потенціал розвитку системи, прогнозування їх впливу на стратегічну перспективу, що також обумовлює необхідність перегляду теоретичних основ діагностування стратегічних фінансових можливостей розвитку ГТС України, виявлення методологічних принципів діагностування.

Формування мети статті та завдання. Метою статті є дослідження теоретичних основ діагностування фінансових можливостей розвитку ГТС України, визначення його основних принципів.

Основний матеріал. Важливою передумовою формування системи цілей фінансового розвитку та визначення виду фінансової стратегії є дослідження умов та оцінювання фінансових можливостей розвитку ГТС та її підприємств у стратегічній перспективі, які включають дослідження впливу зовнішнього фінансового середовища та внутрішнього фінансового потенціалу ГТС.

Процес зазначеного дослідження в сучасній літературі з проблем стратегічного менеджменту визначається багатьма поняттями, які деякими науковцями використовуються як аналоги. Розглядаючи понятійний апарат, який використовується для характеристики фази формування стратегії, слід зазначити, що певного розповсюдження набуло таке поняття як

«сканування середовища». Так, Дж. Хангер та Т. Уїлен визначають, що первинною фазою формування стратегії економічної системи є «сканування зовнішнього середовища, для ідентифікації потенційних можливостей і загроз та внутрішнього – для визначення сильних та слабких сторін. Сканування середовища - це моніторинг внутрішнього та зовнішнього середовища, оцінювання отриманих даних та доведення результатів до ключових менеджерів»[1, с. 54]. Однак, основним недоліком такого поняття є неврахування причин виникнення слабких сторін. Також не приділяється достатньої уваги виявленню резервів зміни слабких сторін та загроз на сильні сторони та можливості. Дане поняття направлене на дослідження стану економічної системи в певному середовищі, без визначення прихованих резервів та потенціалу економічної системи.

До понять, які характеризують зміст досліджень умов та оцінювання можливостей розвитку належить і таке поняття, як «оцінювання». За змістом зазначене поняття охоплює лише заключну частину дослідження умов і можливостей розвитку економічної системи у стратегічній перспективі, оскільки, направлене на оцінювання стану економічної системи в певному середовищі та не проводить моніторинг середовища функціонування економічної системи.

В сучасній літературі з проблем стратегічного управління [2-6] найчастіше використовується поняття «стратегічний аналіз». Однак, відповідно до етимології, поняття «аналіз» передбачає розщеплення цілого на елементи та встановлення взаємозв'язків між ними, аналіз явищ у ретроспективі та на сучасному етапі. Дане поняття не враховує необхідність синтезу результатів дослідження у формі інтегрального їх оцінювання, прогнозування результатів діяльності.

Для дослідження умов та оцінювання фінансових можливостей розвитку ГТС та її підприємств у стратегічній перспективі найбільш прийнятним є поняття «стратегічного діагностування», зміст якого розкрито в працях І. Г. Альтшулера, Л. М. Крепкого, В. Т. Савчука, О. А. Сметанюк та інших [7-10]. В основі зазначеного поняття покладено термін «діагностика», яка в економічному аспекті розглядається як комплексний аналіз та оцінювання економічних показників функціонування економічної системи з метою визначення проблем його розвитку. Крім того, саме процес діаг-

ностування дозволить ідентифікувати стан системи через реалізацію комплексу дослідницьких процедур, направлених на виявлення домінантних факторів такого стану, симптомів та причин виникнення проблеми або можливих ускладнень та інтегрально оцінити умови та можливості розвитку економічної системи, можливості реалізації стратегічних і тактичних цілей у перспективному періоді [10].

Отже, первинну фазу формування фінансової стратегії економічної системи, в тому числі, і газотранспортної системи України, яка полягає в дослідженні умов та оцінюванні фінансових можливостей розвитку ГТС та її підприємств у стратегічній перспективі слід визначити таким поняттям, як діагностування стратегічних фінансових можливостей розвитку ГТС України. Слід також зазначити, що можливості економічної системи, в тому числі, і фінансові, є динамічною її характеристикою, оскільки постійно змінюється під впливом зміни окремих факторів середовища її функціонування. Тому діагностування стратегічних фінансових можливостей системи повинно полягати не лише в дослідженні та оцінці стану системи на момент діагностування, а й в прогнозуванні умов, які дозволять позитивно впливати на розвиток економічної системи у стратегічному періоді.

З урахування досліджених сутнісних характеристик під діагностуванням стратегічних фінансових можливостей розвитку ГТС України пропонуємо розуміти первинну та самостійну фазу процесу формування фінансової стратегії розвитку ГТС, зміст якої полягає в дослідженні та оцінюванні впливу факторів фінансового середовища функціонування ГТС (внутрішнього та зовнішнього) на потенціал розвитку системи, прогнозування їх впливу на стратегічну перспективу, що дозволить забезпечити процес формування стратегічних цілей та завдань фінансової стратегії, стратегічних фінансових рішень.

Діагностування стратегічних фінансових можливостей розвитку ГТС повинно базуватися на системі методологічних принципів. Загальну систему принципів діагностики, в основному, направлено на оцінювання стратегічних можливостей розвитку економічних систем в цілому, з метою подальшого використання отриманих результатів в розробці корпоративної стратегії, але система не враховує особливості діагностування при формуванні функціональних стратегій, зокрема, фінансової. Тому систему

принципів діагностування стратегічних фінансових можливостей розвитку ГТС України необхідно уточнити та адаптувати до особливостей процесу діагностування та особливостей ГТС України.

Дослідження загальної системи принципів діагностування в галузях стратегічного менеджменту, діагностики та оцінювання економічних процесів, явищ, зазначених у роботах авторів [3, 4, 7, 8, 11-14], дозволили виділити наступні принципи діагностування стратегічних фінансових можливостей розвитку ГТС України:

- принцип системності підходів до діагностування фінансових можливостей розвитку системи. Сутність принципу полягає в комплексному та системному дослідженні стратегічних фінансових можливостей розвитку ГТС із визначенням всіх взаємопов'язаних факторів, що впливають на фінансовий стан, можливості і потенціал ГТС та обумовлюють її розвиток;

- принцип науковості в підходах до діагностування – передбачає використання методичного інструментарію діагностування, який відповідає сучасному рівню розвитку науки та технології;

- принцип функціональної завершеності підходів діагностування стратегічних фінансових можливостей розвитку ГТС. Характеризує необхідність підбору такого методичного інструментарію діагностування, який дозволить виконати діагностику всіх складових ГТС за відповідними параметрами та критеріями, що в результаті утворює синергетичний ефект та забезпечить якість досліджень в ретроспективному та перспективному періоді;

- принцип забезпеченості єдності параметрів діагностування – базується на можливості порівняння та відповідності результатів оцінювання стратегічних фінансових можливостей у ретроспективному та перспективному періодах;

- принцип обґрунтованості визначення критерію діагностування. Критерії та параметри, які покладено в основу діагностування, повинні бути науково обґрунтованими, враховувати всі аспекти діяльності системи, комплексно враховувати вплив факторів зовнішнього фінансового середовища та внутрішнього фінансового потенціалу ГТС;

- принцип інформаційної забезпеченості процесу діагностування –

передбачає наявність та використання в процесі діагностування точної, достовірної та надійної інформації;

- принцип об'єктивності оцінювання результатів діагностування – ґрунтується на принципі інформаційної забезпеченості та використанні науково обґрунтованих методик та методах діагностування необхідного ресурсного забезпечення (технічного, програмного та ін.);

- принцип адекватності результатів діагностування – передбачає використання такого методичного інструментарію, який дозволить отримати достовірні результати фінансових можливостей у ретроспективному та перспективному періоді;

- принцип альтернативності розрахунків прогностичних значень у стратегічному періоді. Сутність принципу полягає в застосуванні методів сценарного прогнозування розвитку факторів, що впливають та формують рівень стратегічних фінансових можливостей, результати якого повинні розглядатися як можливі альтернативи;

- принцип інтегрованості результатів діагностування – ґрунтується на можливості інтегрування результатів діагностування як по складовим ГТС України та центрів відповідальності з метою використання даної інформації для формування стратегій розвитку складових системи, так і можливості інтегрування результатів діагностування від складових для формування загальної фінансової стратегії розвитку ГТС України;

- принцип декомпозиційності підходів до діагностування – передбачає деталізацію об'єктів діагностування відповідно до основних видів діяльності системи, що дозволить конкретизувати інструментарій діагностування відповідно до особливостей складових системи та, відповідно, складових фінансових можливостей;

- принцип узгодженості діагностування стратегічних фінансових можливостей розвитку. Підходи до діагностування, методичний інструментарій, критерії та параметри діагностування повинні відповідати стратегічним цілям, завданням процесу формування фінансової стратегії ГТС та не суперечити її базовим принципам;

- принцип ієрархічності стратегічних фінансових можливостей. Підпорядкованість та погодженість фінансової стратегії із генеральною стратегією розвитку обумовлюють відповідну ієрархію цілей, завдань та стра-

тегічних фінансових можливостей розвитку ГТС, пріоритетність їх діагностування;

- принцип економічної доцільності діагностування стратегічних фінансових можливостей розвитку. Діагностування стратегічних фінансових можливостей розвитку ГТС потребує співставлення позитивних ефектів і наслідків від використання методичного інструментарію та витратами на проведення діагностування.

Відповідно до етапів проведення діагностування стратегічних фінансових можливостей розвитку ГТС України зазначені принципи слід розділити на чотири групи. До першої групи належать базові принципи, які обумовлюють вибір підходів до діагностування. Другу групу принципів формують принципи, які забезпечують ефективність процесу діагностування, вибір методичного інструментарію проведення діагностики. Третю – принципи, що характеризують критерії та параметри діагностування. До четвертої групи належать принципи, яким повинні відповідати результати діагностування стратегічних фінансових можливостей ГТС України (рис.).

Висновки

Діагностування стратегічних фінансових можливостей розвитку ГТС України є первинною та самостійною фазою формування фінансової стратегії розвитку ГТС, а виділення принципів, на яких повинно ґрунтуватися діагностування дозволяє перейти до нового етапу виявлення стратегічних фінансових можливостей ГТС – вибору методичного інструментарію та критеріїв діагностування. Діагностування фінансових можливостей розвитку ГТС України на стратегічну перспективу та їх врахування в процесі формування фінансової стратегії ГТС сприятиме досягненню стратегічних цілей та завдань системи. Однак, процес діагностування потребує розробки методичного підходу до оцінювання умов та можливостей, який дозволить врахувати особливості функціонування ГТС України, її взаємозв'язки та динамічність розвитку.

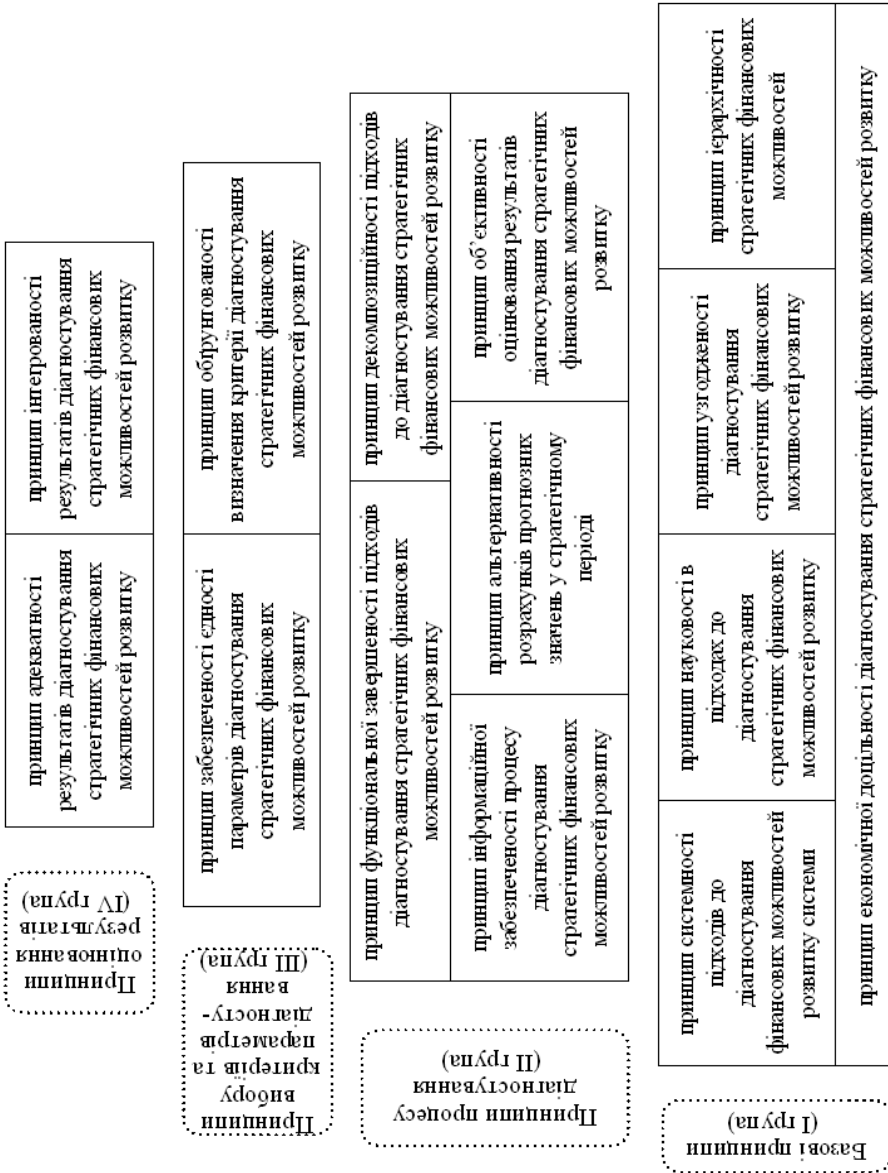

Рис. Система методологічних принципів діагностування стратегічних можливостей фінансового розвитку ГТС України

Література

1. Хангер, Дж. Основы стратегического менеджмента [Текст] : пер. с англ. / Дж. Хангер, Т. Уилен. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2008. – 319 с.
2. Бланк, И. А. Финансовая стратегия предприятия [Текст] / И. А. Бланк. – К. : Эльга, Ника-Центр, 2004. – 784 с.
3. Виссема, Х. Стратегический менеджмент и предпринимательство: возможности для будущего процветания [Текст] : пер. с англ. / Х. Виссема. – М. : Финпресс, 2000. – 272 с.
4. Зуб, А. Т. Системный стратегический менеджмент: методология и практика [Текст] / А. Т. Зуб, М. В. Локтионов. – М. : Генезис, 2001. – 752 с.
5. Мізюк, Б. М. Стратегічне управління [Текст] / Б. М. Мізюк. – Л. : Магнолія полюс, 2006. – 392 с.
6. Фатхутдинов, Р. А. Стратегический менеджмент [Текст] / Р. А. Фатхутдинов. – М. : Дело, 2001. – 448 с.
7. Альтшулер, И. Г. Стратегическое Управление на основе маркетингового анализа. Инструменты, проблемы, ситуации [Текст] / И. Г. Альтшулер. – М. : Вершина, 2006. – 232 с.
8. Крепкий, Л. М. Экономическая диагностика предприятия [Текст] / Л. М. Крепкий. – М. : Экономика, 2006. – 215 с.
9. Савчук, В. П. Финансовый менеджмент предприятия [Текст] / В. П. Савчук. – К. : Максимум, 2001. – 600 с.
10. Сметанюк, О. А. Диагностика фінансового стану підприємства в системі антикризового управління [Текст] : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.06.01 / Олена Анатоліївна Сметанюк ; Хмельницьк. нац. ун-т. – Хмельницьк, 2006. – 20 с.
11. Бутко, А. Д. Теорія економічного аналізу [Текст] / А. Д. Бутко. – К. : КНЕУ, 2005. – 411 с.
12. Блакита, Г. В. Фінансова стратегія торговельних підприємств: методологічні та прикладні аспекти [Текст] : моногр. / Г. В. Блакита. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2010. – 244 с.
13. Костирко, Л. А. Диагностика потенціалу фінансово-економічної стійкості підприємства [Текст] : моногр. / Л. А. Костирко. – [2-ге вид., перероб. і доп.]. – Х. : Фактор, 2008. – 336 с.
14. Кузьмін, О. Є. Соціально-економічна діагностика діяльності підприємства в умовах глобалізації: сутність, види, принципи здійснення [Електронний ресурс] / О. Є. Кузьмін, О. Г. Мельник, Н. Я. Петришин. – Режим доступу: <http://ena.lp.edu.ua>. – 15.10.2013.

Надійшла до редакції 15.10.2013, розглянута на редколегії 15.11.2013

Рецензент: д-р екон. наук, професор, професор кафедри обліку та аудиту
О. Г. Кірдіна, Українська державна академія залізничного транспорту,
м. Харків.

DIAGNOSIS OF STRATEGIC FINANCIAL OPPORTUNITIES OF UKRAINE GTS: CONCEPTS AND PRINCIPLES

О. Е. Кроленко

The article examines the theoretical foundations of diagnostic strategic financial development opportunities of Ukraine's GTS; proposed step in the process of formation of financial development strategy of GTS, the essence of which is to study and assess the impact of financial factors operating environment GTS (internal and external) on the potential development of forecasting their impact on strategic term defined as a diagnosis of strategic financial opportunities for the development of Ukraine's GTS; allocated on the basis of principles which should be based diagnosis.

Keywords: financial strategy, the gas transportation system of Ukraine, financial development, diagnosis.

ДИАГНОСТИКА СТРАТЕГИЧЕСКИХ ФИНАНСОВЫХ ВОЗМОЖНОСТЕЙ РАЗВИТИЯ ГТС УКРАИНЫ: ПОНЯТИЕ И ПРИНЦИПЫ

О. Е. Кроленко

В статье исследованы теоретические основы диагностики стратегических финансовых возможностей развития ГТС Украины; предложен этап процесса формирования финансовой стратегии развития ГТС, сущность которого заключается в исследовании и оценке влияния факторов финансовой среды функционирования ГТС (внутреннего и внешнего) на потенциал развития системы, прогнозировании их влияния на стратегическую перспективу определить как диагностирование стратегических финансовых возможностей развития ГТС Украины; выделены принципы, на основе которых должно основываться диагностирование.

Ключевые слова: финансовая стратегия, газотранспортная система Украины, финансовые возможности развития, диагностирование.

Кроленко Ольга Євгенівна – здобувач, Українська державна академія залізничного транспорту, м. Харків, Україна.